

# HERKES EŞİT Mİ, HERKESİN HAKKI BİR Mİ?

Eşitlik, adalet ve insanın yaratılış gayesi üzerine

Elbette hayat zor. Kimi insan dünyaya gözlerini huzurlu bir evde açar, kimi daha çocukken yoklukla tanışır. Birinin yolu önüne serilir, bir başkası yolunu taşların arasından kendi elleriyle açmak zorunda kalır. Bir çocuk sağlıklı doğar, bir diğeri ömrünün ilk gününden itibaren hastalıkla mücadele eder. Kimisi sevgiyle büyür, kimisi bir ömür boyunca kendisine söylenmemiş bir güzel sözün eksikliğini taşır.

Bütün bunları görünce insanın aklına bir soru gelir: “Madem hepimiz insanız, neden hayatlarımız birbirine eşit değil?”

Bu soru küçümsenecek bir soru değildir. İçinde hem acı hem merhamet hem de adalet arayışı vardır. Fakat cevabı ararken iki ayrı meseleyi birbirine karıştırmamak gerekir: İnsanların değeri ve hakları ile insanların şartları ve imkânları aynı şey değildir.

Her insan, insan olduğu için saygıya layıktır. Her insanın canı, onuru ve hakkı kıymetlidir. Fakat herkesin sağlığı, serveti, yeteneği, ailesi ve hayat yolculuğu aynı değildir. Adalet, bu farklılıkları görmezden gelerek herkese aynı şeyi vermekle kurulmaz. Adalet, her insanın hakkını teslim etmek ve ihtiyaç karşısında sorumluluk almaktır.

## Aynı evde herkes aynı mı?

Bazen şöyle soruyoruz: “Herkes eşit olsun diyorsunuz; sizin evinizde herkesin durumu aynı mı?”

Gerçekten de aynı evde yaşayan insanların bile ihtiyaçları farklıdır. Bir bebeğe gösterilen ilgiyle yetişkin bir çocuğa gösterilen ilgi aynı biçimde olamaz. Hasta olanın ilaca, yaşlı olanın desteğe, okula gidenin eğitime ihtiyacı vardır. Bir anne, çocuklarının hepsini aynı derecede sevse bile onlara her gün aynı miktarda zaman ayıramayabilir. O gün ateşler içinde yatan çocuğun başında daha uzun kalır. Bu, diğer çocukları daha az sevdiği anlamına gelmez.

Fakat bu örnekten yanlış bir sonuç da çıkarılmamalıdır. “Evde herkesin ihtiyacı farklı” demek, bir çocuğun hakkını yemeyi veya birini kayırıp diğerini incitmeyi haklı çıkarmaz. Aile içinde adalet, herkesin tabağına aynı miktarda yemek koymaktan ibaret değildir; kimsenin aç kalmamasını, kimsenin sevgiden mahrum bırakılmamasını ve her çocuğun sesinin duyulmasını sağlamaktır.

---

Toplum da büyük bir ev gibidir. Hepimiz aynı şartlarda yaşamıyoruz. Öyleyse adil bir toplum, yalnızca “Herkes aynı kapıyı açtı” demekle yetinemez. O kapıya yürüyemeyen insanı da görmelidir.

## Eşitlik neyi anlatır?

Eşitlik sözü söylendiğinde önce şu soruyu sormalıyız: Neyde eşitlik?

İnsanların boyları, güçleri, yetenekleri ve hayat hikâyeleri eşit değildir. Bunları zorla aynı hale getirmek mümkün de değildir. Fakat insanların insanlık onuru bakımından eşit olduğunu söylemek mümkündür ve gereklidir. Bir insanın yoksul olması onu daha değersiz kılmaz. Bir başkasının zenginliği ona başkalarının hakkı üzerinde üstünlük vermez. Makam, şöhret, eğitim ve soy, kimseye bir başka insanı hor görme hakkı tanımaz.

Hukuk önünde eşitlik de önemlidir. Güçlü biri yanlış yaptığında görmezden gelinip güçsüz biri aynı davranış yüzünden ağır bedel ödüyorsa orada adaletten söz edilemez. Bir insanın hakkını araması, tanıdığı kişilere veya parasına bağlı olmamalıdır.

İmkânlar konusunda ise mesele daha inceliklidir. Her çocuğa aynı kitapları dağıtmak güzel bir başlangıç olabilir. Fakat birinin okuyacak sessiz bir odası, diğerinin ise akşam çalışmak zorunda olduğu bir hayatı varsa yalnızca kitap dağıtmak yeterli değildir. Şartlar arasındaki uçurumu görmek, eşitliğin gereğini daha ciddi biçimde yerine getirmektir.

Eşitlik bazen aynı muameleyi, bazen de aynı haktan gerçekten yararlanabilmek için farklı desteği gerektirir. Bunun ölçüsünü belirlerken insanın haysiyetini ve hakkını esas almak gerekir.

## Adalet, her şeyi aynı yapmak değildir

Adalet kelimesini çok kullanıyoruz. Mahkemede adalet istiyoruz, iş yerinde adalet istiyoruz, aile içinde adalet istiyoruz. Fakat adaletin ne olduğunu kendi çıkarımıza göre değiştirmeye de yatkınız. Bize yapılan küçük bir haksızlığı unutamayız; başkasına yaptığımız büyük bir haksızlığı ise kolayca mazur görürüz.

Adalet, hakkı sahibine teslim etmektir. Bunun için önce karşımızdaki insanı gerçekten görmemiz gerekir. Onun emeğini, ihtiyacını, sorumluluğunu ve maruz kaldığı güçlüğü hesaba katmalıyız.

Bir öğretmen, bütün öğrencilerine öğrenme hakkı bakımından aynı saygıyı gösterir. Fakat her öğrenciye aynı cümlelerle ulaşamaz. Bir öğrenci konuyu hemen anlar; diğeri yeniden anlatılmasına ihtiyaç duyar. İkinci öğrenciye biraz daha zaman ayırmak, birinciye haksızlık değildir. Öğretmenin görevi, ikisinin de öğrenebilmesi için elinden geleni yapmaktır.

---

Bir yönetici çalışanlarının emeğini değerlendirirken de adil olmak zorundadır. Çok çalışanla az çalışanın emeğini aynı saymak, ilk bakışta eşitlik gibi görünebilir; oysa emeği görmezden gelmek de bir haksızlıktır. Öte yandan yalnızca sonuca bakıp bir insanın karşılaştığı engelleri hiç dikkate almamak da adil bir değerlendirme olmayabilir.

Adalet, kolay bir formül değildir. Düşünmeyi, dinlemeyi ve gerektiğinde kendi payımızdan vazgeçmeyi ister. En önemlisi, adaleti yalnızca kendimiz için istememeyi gerektirir.

## **Hak, güçlü olanın bağıışı değildir**

Bir insanın hakkını teslim etmek, ona iyilik yapıp lütufta bulunmak değildir. İşçinin ücretini zamanında ödemek cömertlik değil, borçtur. Çocuğun eğitimini önemsemek bir gösteriş değil, sorumluluktur. Yaşlı bir insanı dinlemek, yoksulun onurunu korumak, bir kadının veya erkeğin emeğine saygı göstermek, güçsüzü incitmemek; bunların hepsi hayatın ahlaki temelidir.

Bazen yardım ettiğimiz insanın bize minnettar olmasını bekleriz. Oysa yardımın içinde kibir varsa iyilik yaralanır. Bir insanın elinden tutarken onun başını eğmeye çalışmamalıyız.

Hak kavramı bize şunu hatırlatır: Dünya yalnızca bizim arzumuzun çevresinde dönmez. Bizim rahatımızın yanında başkalarının da ihtiyacı, emeği ve haysiyeti vardır. Kendi hakkımızı ararken başkasının hakkını çiğnememek, adaletin ilk sınavlarından biridir.

Bu sınav çoğu zaman büyük kürsülerde verilmez. Sofrada, miras paylaşımında, iş görüşmesinde, trafikte, okulda, hastane sırasında verilir. Bir insanı dinlerken sözünü kesip kesmememiz de bile kendini gösterir.

## **Dünya bir imtihan yeri midir?**

İnanan insan için dünya, yalnızca elde edilen başarıların toplandığı bir yer değildir. Aynı zamanda insanın niyetinin, sabrının, şükrünün, merhametinin ve adalet duygusunun sınandığı bir yerdir.

Fakat “dünya imtihan yeridir” sözünü söylerken dikkatli olmalıyız. Bu söz, acı çeken bir insanı susturmak için kullanılmamalıdır. Aç kalan birine yalnızca sabrı öğütleyip elindeki ekmeği paylaşmayan kişinin sözü eksiktir. Haksızlığa uğrayana “Bu senin imtihanın” deyip haksızlığı yapanın karşısında susmak, imtihanın kendi payını unutmak demektir.

Yoksulluk yaşayan insan sabırla sınanıyorsa, varlıklı insan da paylaşmakla sınanır. Güçsüz insan dayanma gücüyle sınanıyorsa, güçlü insan yetkisini nasıl kullandığıyla sınanır. Hasta insan acıyla baş etmeye çalışırken sağlıklı insan da ona ne kadar yakın durduğuyla sınanır.

---

İmtihani yalnızca mağdurun omzuna yükleyemeyiz. Başkasının yaşadığı sıkıntı, bizim vicdanımıza da yöneltilmiş bir sorudur: Sen ne yaptın? Gördün mü, duydun mu, yardım ettin mi?

## Farklı şartlar, farklı sorumluluklar

Hayat şartlarımız aynı değilse sorumluluklarımızın biçimi de aynı olmayabilir. Daha çok bilgiye sahip olan, bilgisini paylaşabilir. Daha çok imkânı olan, ihtiyaç sahibine destek olabilir. Bir makamı elinde tutan, o makamı insanların işini zorlaştırmak için değil kolaylaştırmak için kullanabilir.

Bu düşünce, zengin olan herkesin kötü veya yoksul olan herkesin iyi olduğu anlamına gelmez. İnsanın ahlakını cebindeki para tek başına belirlemez. Az imkânla büyük iyilikler yapan insanlar vardır; büyük imkânlarla da büyük iyilikler yapılabilir. Mesele, insanın elindekini nasıl gördüğüdür.

Sahip olduklarımızı yalnızca kendimizin eseri saydığımızda başkalarına karşı körleşebiliriz. Oysa hangi ailede doğacağımızı, çocukluğumuzda hangi öğretmenle karşılaşacağımızı, hangi hastalığa yakalanacağımızı seçmedik. Elbette emek kıymetlidir; çalışan insanın emeği görülmelidir. Fakat kendi emeğimizi kabul ederken bize açılan kapıları ve başkalarının kapalı kapılar önünde harcadığı emeği de unutmamalıyız.

Şükür, yalnızca “Elimdekiler için teşekkür ederim” demek değildir. Elimizdekini doğru kullanmak da şükrün bir parçasıdır. Bir lokmayı paylaşmak, bir gencin eğitimine destek olmak, çalışanına hakkını vermek, komşusunun derdini duymak: Bunlar şükrün hayattaki karşılıklarıdır.

## Yaratılış gayesi üzerine düşünmek

İnsan neden dünyaya gelir? Sadece yiyip içmek, bir ev sahibi olmak, çalışmak, yaşlanmak ve gitmek için mi?

Elbette geçimimizi sağlamak, ailemizi korumak, ev kurmak ve geleceğimizi düşünmek hayatın gerçek parçalarıdır. Fakat insanın içinde bunlardan daha derin bir arayış da bulunur. İnsan sevilmek ister; sevmek ister. Bir işe yaramak, bir iyilik bırakmak, doğru bildiğinin yanında durmak ister. Bazen bir çocuğun gülümsemesinde, bazen bir yaşlının duasında, bazen de kimsenin görmediği bir iyilikte hayatının anlamına yaklaşır.

İnanç penceresinden bakıldığında insanın yaratılış gayesi, Yaradan'ı tanımak ve hayatını bu bilinçle yaşamaktır. Bu bilinç, yalnızca sözlerde kalmamalıdır. İbadetle beraber dürüstlükte, merhamette, emanete sadakatte ve kul hakkına gösterilen özenle görünmelidir.

Bir insan namazını kılıp işçisinin ücretini ödemiyorsa, dilinde adalet olup evinde zulmediyorsa, yaratılış gayesi üzerine yeniden düşünmesi gerekir. Çünkü inancın insana

---

verdiği en ağır sorumluluklardan biri, başkasının hakkını kendi çıkarından üstün tutabilmektir.

İnsan, “Ben bu dünyadan ne alacağım?” diye sorar. Bir gün de “Ben bu dünyaya ne bırakacağım?” diye sormalıdır. Güzel bir söz mü? Korunmuş bir hak mı? Yetiştirilmiş bir çocuk mu? Giderilmiş bir dert mi? Yoksa ardımızda kırılmış kalpler mi kalacak?

## Acı karşısında nasıl konuşmalı?

Hayatın eşitsizlikleri üzerine konuşmak, rahat bir odada kolaydır. Fakat çocuğuna ilaç alamayan bir annenin, iş bulamayan bir gencin, bütün emeğine rağmen borçlarından kurtulamayan bir babanın karşısında kelimelerimizi dikkatle seçmeliyiz.

Her zorluğun sebebini kesin olarak bildiğimizi iddia edemeyiz. Birinin acısına uzaktan bakıp “Bunda mutlaka bir hikmet vardır” demek bize kolay gelebilir. O insanın ise önce anlaşılmalı, sonra somut yardıma ihtiyacı olabilir. İnanç, merhameti azaltan bir açıklamaya dönüşmemelidir.

Bazen yapılacak en doğru şey uzun bir konuşma değildir. Yanında oturmak, ihtiyacını sormak, imkân varsa yükünü hafifletmek, haksızlığa uğramışsa hakkını ararken ona destek olmaktır. İnsanların acısını bir düşüncenin örneği gibi kullanmak yerine, onları kendi hikâyelerinin sahibi olarak görmek gerekir.

Her acıyı gidermeye gücümüz yetmeyebilir. Fakat gücümüzün yettiği yerde kayıtsız kalmamak elimizdedir.

## Adalet önce evde başlar

Toplumdaki büyük haksızlıklardan yakınıırken evimizdeki küçük haksızlıkları görmezden gelebiliriz. Bir çocuğu sürekli över, diğerini sürekli eleştiririz. Bir aile üyesinin emeğini doğal kabul eder, ötekinin küçük katkısını büyütürüz. Yaşlılarımızın sözünü dinlemeye vakit bulamazken saygıdan uzun uzun bahsederiz.

Ev, insanın adalet duygusunu öğrendiği ilk yerdir. Çocuk, hakkının korunduğunu orada görürse başkasının hakkına da saygı duymayı öğrenir. Sürekli kayırılmayı gören çocuk ise gücün haklılıkla aynı şey olduğunu sanabilir.

Adil bir ailede herkes aynı görevi yapmaz; fakat herkesin emeği görülür. Herkes aynı sözü söylemez; fakat herkes söz hakkı bulur. Büyüklerin tecrübesine değer verilirken küçüklerin duyguları küçümsenmez. Sevgi, bir kişiye verilen ayrıcalığın gerekçesi haline getirilmez.

“Ben bu evde kimseye haksızlık ediyorum mu?” sorusu, toplum için kurduğumuz adalet cümlelerinin samimiyetini ölçer.

---

## Toplumda adalet, vicdandan kuruma uzanır

İyi niyetli insanlar önemlidir; fakat bir toplumun yalnızca insanların iyi niyetine dayanması yetmez. Kuralların açık olması, kamu hizmetlerinin erişilebilir olması, emeğin karşılığının korunması ve haksızlığa karşı başvuru yollarının işlemeı gerekir.

Bir okulda yoksul öğrenci yalnız bırakılıyorsa, bir hastanede imkânı olmayan insan hizmete ulaşamıyorsa, bir iş yerinde çalışan korktuğu için hakkını isteyemiyorsa, “Herkes eşittir” cümlesi tek başına yeterli olmaz. O cümleyi günlük hayatta gerçek kılacak kararlar alınmalıdır.

Adalet bazen bir yasanın doğru uygulanmasıdır. Bazen bir yöneticinin tanıdığını kayırmamasıdır. Bazen bir öğretmenin sessiz öğrenciyi de fark etmesidir. Bazen toplumun engelli bir bireyin önüne çıkan fiziksel engeli kaldırmasıdır.

Vicdan, haksızlığı fark etmemizi sağlar. Kurumların görevi ise hak aramayı kişinin merhametine, bağlantılarına veya şansına bırakmamaktır. İkisine de ihtiyacımız vardır.

## Hak aramak ile haset etmek aynı şey değildir

Bir insanın daha iyi bir hayat istemesi, kendisine yapılan haksızlığı sorgulaması veya fırsatların neden bu kadar farklı dağıldığını sorması ayıp değildir. Hak aramak, başkasının elindekini kıskanmakla aynı şey değildir.

Elbette başkasının mutluluğundan rahatsız olup onun da yoksullaşmasını istemek doğru değildir. Fakat bu yanlış tutumun varlığı, gerçek haksızlıkları konuşmamıza engel olmamalıdır. “Herkesin hayatı farklı” diyerek önlenebilir bir adaletsizliği kader diye kabul edemeyiz.

İnsanların bütün sonuçları aynı olsun demek başka, herkesin hakkı korunsun ve kimse yalnız bırakılmasın demek başkadır. Bir toplumun görevi, insanların yeteneklerini, emeklerini ve seçimlerini yok saymak değildir. Görevi; gücün istismarını önlemek, temel hakları korumak ve zor durumda olanın yeniden ayağa kalkabilmesi için el uzatmaktır.

Böyle bir yaklaşım hem emeğe hem merhamete yer açar.

## Güç sahibinin imtihanı

Bir insanın eline para, makam veya söz geçebilir. Bunların her biri bir imkândır; aynı zamanda bir sınavdır. Çünkü güç arttıkça insanın verdiği kararların başkalarının hayatına etkisi de büyür.

Bir patronun geciktirdiği ücret, çalışanının evindeki sofrayı etkiler. Bir yöneticinin kayırdığı kişi, başka birinin yıllarca verdiği emeği boşa çıkarabilir. Bir babanın öfkeyle söylediği söz, çocuğunun içinde uzun süre yaşayabilir. Güç, yalnızca büyük makamlarda bulunmaz; bir başkasının hayatında sözümüz geçtiği her yerde ortaya çıkar.

---

Güçlü insanın adaleti, kendi çıkarına aykırı olduğunda belli olur. Sevdiği birinin yanlışını da yanlış sayabiliyor mu? Kendisine fayda sağlayacak bir haksızlığı reddedebiliyor mu? Özür dilemesi gerektiğinde makamının arkasına saklanmadan özür dileyebiliyor mu?

İnsanlar güçlüden kusursuzluk beklemeyebilir. Fakat hakkı tanımasını, hatasını düzeltmesini ve gücünü zayıfı ezmek için kullanmamasını beklemekte haklıdır.

## **Sabır, haksızlığa razı olmak değildir**

Sabır kıymetli bir erdemdir. İnsan bazen değişmesi zaman alan bir durum karşısında ayakta kalabilmek için sabra ihtiyaç duyar. Hastalıkta, kayıpta, emek isteyen uzun bir yolda sabır insana dayanma gücü verir.

Fakat sabır, her haksızlık karşısında sessiz kalmanın adı değildir. Hakkını usulünce arayan, bir yanlış düzeltmeye çalışan, kendisini veya başkasını zulümden koruyan insan da sabır gösterebilir. Çünkü adalet mücadelesi çoğu zaman öfkeyle bir an konuşmaktan daha uzun bir dayanıklılık ister.

Bir insana “Sabret” derken onun yardım çağrısını duymalıyız. Sabır öğüdü, sorumluluktan kaçışımıza dönüşmemelidir. Haksızlığı yapanın davranışı değişmeden, yalnızca haksızlığa uğrayanın dayanmasını beklemek adil değildir.

Gerçek sabır, insanın umudunu ve ahlakını korurken doğru olan için çaba göstermesidir.

## **Merhamet ile adalet birbirini tamamlar**

Merhametsiz bir adalet, insanın yarasını görmeyen soğuk bir hesaba dönüşebilir. Adaletsiz bir merhamet ise yalnızca sevdiğimiz insanlara gösterdiğimiz seçici bir yakınlık olarak kalabilir.

Bir baba iki çocuğu arasında hüküm verirken ikisine de merhametle yaklaşmalı, fakat sevdiği çocuğun yanlışını örtmemelidir. Bir yönetici çalışanının zor gününü anlamalı, fakat diğer çalışanların emeğini de yok saymamalıdır. Bir toplum ihtiyaç sahibine yardım ederken onun onurunu korumalı, aynı zamanda ihtiyacı sürekli üreten sorunlara da bakmalıdır.

Merhamet bize insanı görmeyi öğretir. Adalet, gördüğümüz insanın hakkını korumamızı ister. Biri kalbimizi, diğeri davranışımızı yönlendirir. İkisi birlikte olduğunda iyilik daha sağlam bir yere oturur.

## **Sonunda hangi soruyla baş başa kalacağız?**

Bir ömür boyunca “Neden herkes benim kadar imkâna sahip değil?” diye sorabiliriz. Bu soru değerlidir. Ama yanına bir soru daha koymalıyız: “Benim imkânım, başkasının hayatına nasıl dokunuyor?”

---

“Neden benim hayatım daha zor?” diye sormak da insanidir. Bunun yanına “Hakkımı ararken kalbimi nasıl koruyacağım; başkalarının acısını nasıl duyacağım?” sorusunu ekleyebiliriz.

Dünya herkese aynı şartları sunmuyor. Bu gerçeği inkâr etmek, gözümüzün önündeki hayatı inkâr etmektir. Fakat farklı şartlarda doğmuş olmamız, birbirimize karşı sorumluluğumuz olmadığı anlamına gelmez. Tam tersine, adalet ihtiyacı bu farklılıkların içinde daha görünür hale gelir.

Belki de insanın yaratılış gayesi üzerine düşünürken kendimize şu soruları sormalıyız: Bize emanet edilen ömrü nasıl yaşadık? Elimizden geçen hakları koruduk mu? Kendi evimizde adil olabildik mi? Güçsüzün sesini duyduk mu? Bize ihtiyaç duyan bir insanın yanında durduk mu?

Hayat zordur, evet. Kimi gün insan bu zorluğun altında ezildiğini hissederek. Yine de hayatın içinde seçebileceğimiz bir yol vardır: Hakkı gözetmek, haksızlığı düzeltmek için uğraşmak, elimizdekini paylaşmak ve her insanın onurunu korumak.

Herkesin hayatı aynı olmayabilir. Fakat herkesin hakkı vardır. Adalet, bu hakkı görmekle başlar. Merhamet, onu korumak için harekete geçer. İnsanın ömrüne anlam katan şeylerden biri de, ardında hakkı yenmiş insanlar yerine gönlü ferahlamış insanlar bırakabilmesidir.

**Yazar ve Yönetmen**  
**Osman Akdağ**